

Olvasóink az *Artnagazin Online*-on tájékozódhattak az idei OFF-Biennále programjairól, kaphattak háttérinformációkat a kiállítóktól, kurátoroktól. Itt pedig egy értékelő összefoglaló következik.

Jelentések a peremvidéken. Az OFF-Biennále Budapest 2025 kiállításai

Mélyi József

Nehéz megmondani, melyik lenne jobb hasonlat az OFF-Biennále¹ jellemzésére, a sziget vagy az oázis, de annyi bizonyos, hogy mindig az egyenmően élehetetlen közegből bukkan elő, egy időre biztosítva a túlélést. Tíz éve zajlott le az első biennálé, és már abba is a menekülés lehetőségét vetítettük bele. Az alapfeltevés

is hasonló volt: muszáj, hogy létezen kortárs művészet, akkor is, ha az átalakult állam ennek intézményes ellehetetlenítőjeként lép fel. A politikai körülmények változása leginkább talán azon mérhető le, milyen távolinak tűnik ma már a legutóbbi magyarországi OFF, és nemcsak azért, mert a *Levegőt!* a múlt

ködébe burkolt Covid idejére esett. Inkább a jövőképeink alakultak át: józanabbak, kiábrándultabbak letünk, mert úgy gondolhatjuk, hogy a kulturális leépülés folyamata akkor is megállíthatatlannak tűnik, ha reményeink szerint a világunk ismét demokratikusabb irányba fordul majd.

Vladimir Nabokov egyik szövegében kétféle értelmiségit különböztet meg: a társadalmi idealistát és a kultúrsznobot. Az OFF-Biennále szervezői egyértelműen társadalmi idealisták – célkitűzéseik szerint azok voltak az első pillanattól fogva: elősegítik a kortárs művészet térnyerését; platformot teremtenek a kortárs művészet képviselői és más társadalmi csoportok találkozásához; megerősítik a helyi független művészet színterét; bemutatják a progresszív, kritikus kortárs képzőművészeti alkotásokat; gondozzák a demokrácia kultúráját a művészet eszközeivel. A célok maradtak, de tíz év alatt a körülmények jelentősen megváltoztak. Jóval szűkebben értelmezzük a kortárs művészet terét, átformálódtak a társadalmi csoportok, amelyekkel valahogyan még találkozni lehetne, a kritikus képzőművészeti alkotás is mást jelent, mint korábban, nem is beszélve a demokrácia kultúrájának lehetőségeiről.

A helyszínek is átalakultak. 2015-ben 100 helyszínen csaknem 200 esemény zajlott le, most 15 kisebb-nagyobb térben vagy intézményben valamivel több, mint 40. Nemcsak a számok jelzik a változást, vagy az, hogy egyes budapesti önkormányzatok is partnerré váltak, hanem az eltelt idővel mintha a független terekbe is beleíródott volna már az a keserves intézménytörténet, amely a magyar kultúrának, ezen belül a kortárs képzőművészetnek is kijuttott. Ritkán idézzük fel magunkban, de egy-egy pillanatban pengeélen táncolt, hogy például a Liget Galéria

Kiállítási enteriőr, *Holnapután minden megváltozik*, Dankó Boglárka: *Mainstream Mythology III*, 2024, vászon, vegyes technika, 230 x 160 cm, Ernyey József Gyógyszerésztörténeli Könyvtár – SOM, fotó: Nyári Kristóf © OFF-Biennále Budapest Archivum / HUNGART © 2025

Balra: szoknyaemelés a Nagy Vásárcsarnokban. Rachel Fallon: *I am Present / Adsum* (Jelen vagyok), az *Aprons of Power* (A hatalom kötényei) sorozat részeként, 2025. május 9., fotó: Nagy Zoltán © OFF-Biennále Budapest Archivum. Jobbra: Davinia-Ann Robinson *An Ode to the Ancestors* (Óda az ősökhöz) sorozatából, 2021-, szártott körömvirág, dohánylevél, agyag, Merlin, fotó: Bíró Dávid © OFF-Biennále Budapest Archivum / HUNGART © 2025

vagy a Trafó megmaradhat-e ebben a közegben, és néha csak a szervezők hatalmas egyéni és csoportos erőfeszítésein múlt, hogy az egyre szűkebb látóterű és egyre levegőlenebb színtéren egyáltalán fennmaradt az OFF.

A túlélés egyik záloga a külföldi segítség volt; a nemzetköziség most is az OFF talán leglényegesebb jellemzője. Itt nem elsősorban a hatalom által kriminalizált anyagi támogatásra gondolok, hanem például arra, hogy a 2025-ös OFF kurátorai közül mennyien dolgoznak, élnek, illetve dolgoztak és éltek valamikor külföldön: közéjük tartozik Kálmán Rita, Soós Borbála, Molnár Edit, Páldi Lívia vagy Molnár Veronika. A szintén jelentős nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező Somogyi Hajnalka vezetésével már régóta kizárólag nők határozzák meg az OFF irányát. (Érdekes statisztikai adat, hogy a honlapon feltüntetett közreműködői listán a nők és a férfiak aránya 58:4 – ha leszámítjuk a tíz technikust és építőt, akik meg kivétel nélkül

férfiak. Persze ennek sokféle oka van, többek között a művészeti világban a nemek arányának eltolódása: az elmúlt éveket tekintve a Magyar Képzőművészeti Egyetemen a művész és elmélet szakos hallgatók több mint háromnegyede nő.) Ezzel a ténnyel is összefügg, hogy a mostani biennálé egyik legfontosabb témája a nők társadalomban elfoglalt helyzete volt: feltűntek az elnyomás különböző történelmi és mai formái, illetve a nők szemszögéből látott transzgenerációs traumák. A legélesebben erre a témaegyüttesre – a 8. kerületi helyzetre is vetítve és ahhoz szorosan kapcsolódva – a Koszorú utcai magánlakásban, illetve a Gyógyszerésztörténeli Könyvtárban Oltai Kata által rendezett *Holnapután minden megváltozik* című projekt művészei világítottak rá (lásd egyik szuper anizunkat! – *a szerk.*). Az egész rendezvénysorozat átfogó hívószava a biztonság volt, ami valójában szinte bármilyen témát és felvetést megengedett. Benne foglaltatható a politikai fenyegetettség,

a háború közelsége, a klímaválság, a társadalmi lecsúszás és a kirekesztettség veszélye, illetve mindezek együttese és a globális tehetetlenségből fakadó félelmeink komplexuma. Az OFF történetében először „biennálészerűen” megrendezett központi kiállítás, az „*ezek a falak nem minket védenek*” e tág spektrumból válogatott. A Merlin épületében bemutatott tárlatban jelent meg leginkább a globális és lokális problémák összefonódása, ezzel egyidejűleg azonban az a távolság is, amely a mai magyar kortárs képzőművészeti közegben – elsősorban az intézményes keretek felbomlásából következően – már jócskán elválasztja a helyi gondolkodást a nemzetközi perspektívától. Radikális fordításra lenne szükség például ahhoz, hogy az elmúlt másfél évtizedet Magyarországon leélt néző felfogja, miként lehet átgondolni az erfurti nőművész csoport nyolcvanas évekbeli, NDK-ban folytatott tevékenységének jelentését és jelentőségét az itt és most-ra. Vagy hasonlóan ehhez, nehéz

megmondani, milyen látogatói réteg dekódolhatja magyar szemmel az angliai születésű, karibi felmenőkkel rendelkező Davinia-Ann Robison kolonizációval kapcsolatos művét. Az a tény, hogy ezek a más kultúrák és idők iránti nyitottságot, megértést feltételező művek Magyarországon az OFF-on kívül szinte csak véletlenszerűen jelenhettek meg az elmúlt tíz évben, oda vezetett, hogy mára idegen bolygóvá váltunk, ahol a jelentések közvetítésére nagyszámú rendezéssel több energiát kell fordítani, mint korábban.

Az OFF szervezői – akár itt élnek, akár külföldön – pontosan érzékeltek a tudásátadás peremvidéki nehézségeit, ezért nagyobb hangsúlyt fektettek a közvetítésre, a vezetésekre, a közösségi rendezvényekre,

foglalkozásokra. Ebből kifolyólag azonban – esemény nélküli időkben – a Merlinben látott művek sora olyan volt, mintha nem is a hagyományos értelemben vett kiállításban gondolkodva rakták volna őket egymás mellé. Inkább a klasszikus múzeumi berendezés elemeire emlékeztettek, amelyben vezető nélkül az alkotások összefüggésrendszere rejtve marad. (Fontos kérdés lehet az is, hogy a kísérő rendezvények mennyiben szólítják meg a harmincon felüli közönséget.)

Persze akadtak egyes művek, amelyek minden további nélkül átlépték a képzeletbeli generációs és fordításküszöböt. Ilyen volt például a Merlinben az ír Alice Maher és Rachel Fallon hatalmas, térképszerű kárpitja (a mű címe is: *A térkép*),

amely egyszerre szól az egyház által elfedett múltból, a bántalmazottak kiszolgáltatottságáról, a bünbánat elmaradásáról és elengedhetetlenségéről.² Vagy a CEU Nyitott Galériájában a természet felett gyakorolt katonai, politikai kontroll hatalmi struktúráit vizsgáló *Az élet nyomai* című tárlaton a Forensic Architecture munkája, amely a civilek számára hozzáférhető technika segítségével mutatta be Izrael természetpusztítását Gázában – a napi hírek fordítása és elmélyítése jegyében. Itt kell megjegyezni, hogy az OFF-Biennále által most olyan világhírű alkotók művei jutottak el Budapestre – elég csak a fentiek mellett Paula Rego vagy Kader Attia nevét említeni –, akikkel ilyen sűrűségben még 2010 előtt sem igazán

Karolina Breguta: *The Storm (A vihar)*, 2024, ötcsatornás videóinstalláció, 14' 20", Vintage Galéria, fotó: Biró Dávid / HUNGART © 2025

találkozhattunk itthon. A külföldi művészek kiállításai közül elsősorban három egyéni bemutató emelkedett ki: Mai Ling a Kisteremben, Anna Daučíková *A tekintet nyelvta* című rendkívül gondosan rendezett és emlékezetes kiállítása a Trafóban és Karolina Breguta *A vihar* című videóinstallációja a Vintage Galériában.

Az OFF céljai között szerepel, hogy magyar művészek – akik a támogatott szabad alkotás lehetőségétől már szinte teljesen elszoktak – új műveket hozhassanak létre. Az OFF-on kívüli időkben szegényessé váltak a bemutatkozási lehetőségek, így már az is nehezen megkülönböztethető, mi az új, ami csak így jöhetett létre, és mi az, amit már korábban is láthattunk volna, de az intézményi

Mai Ling: *Dirt Nouveau*, kiállítási enteriőr, Kisterem, fotó: Dobos Flóra © OFF-Biennále Budapest Archivum / HUNGART © 2025

Anna Daučíková: *My Feet I. és II. (Lábaim I. és II.)*, 1993–1994, fekete-fehér fénykép, 10 × 15 cm (16 db), 40 × 30 cm (2 db), Trafó Galéria, fotó: Biró Dávid / HUNGART © 2025

El-Hassan Róza: *How to proceed (human collective)* (Hogyan kell eljárni? [emberi kollektíva]), 2017, fa, vegyes technika, 170 × 200 × 175 cm, Merlin, fotó: Biró Dávid © OFF-Biennále Budapest Archívum / HUNGART © 2025

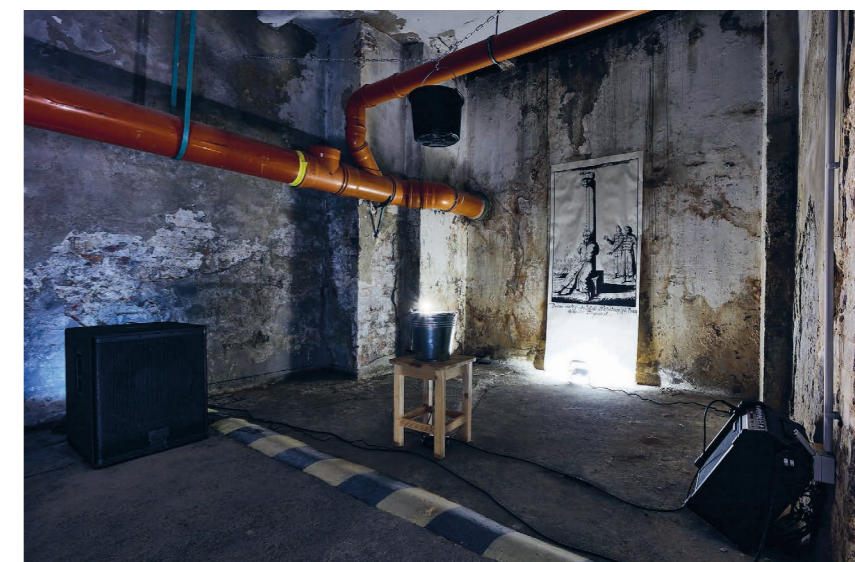
Bede Kincső: *Pista művészete*. Balról jobbra: *Unokák*, 2022, 37 × 27 cm, Reszegi Judit gyűjteménye; *Mama visszeres lába*, 2019, 170 × 133 cm; *Őnarckép 01*, 2022, 37 × 27 cm, mindhárom: digitális fotográfia, archív pigment nyomtatás, Milestone Intézet / HUNGART © 2025

hiányokból táplálkozó feledés eltűnt. Egyaránt meglepetés volt látni El-Hassan Róza szobrát a Merlinben, Szabó Eszter és Magyarósi Éva rajzait és animációit a Koszorú utcában vagy éppen Bede Kincső *Pista művészete* című projektjét³ a Milestone Intézetben (utóbbihoz a mostani pesti környezet sokat tett hozzá). Bemutatásukkal elképzelhető lett, mi történhet, ha ezeket a műveket a „szigetről a szárazföldre” visszük, vagyis mi az, amit visszafordítva a világ láthat általuk belőlük, belőlünk. Összhatásban volt meglepő a Bakáts Bunkerben rendezett, *Vészfrekvenciák* című, Székely Katalin és Molnár Veronika által kurált tárlat (annak is különösen az utolsó bugyrában Jeneses Ádám, Kophelyi Dániel és Krasz Ádám installációja). A nyomasztó térben a lefolyók hangjai természetesen keveredtek a videók zajával, egyszerre erősítve a bezártság érzését és a menedékfunkciót.

Nem véletlen, hogy mindenütt felbukkanhatott a kérdés: innen hogyan indulhatunk tovább? Az OFF egyrészt jól láthatóan képes a megújulásra: a 2015-ös kezdet után

a következő alkalommal már egy hívószó, a Gaudiopolis körül szerveződött. Tudott a Covid alatt idomulni a helyzethez, és túlélte az egyébként botrányoktól hangos 2022-es documentát is. Miközben szerkezete és nemzetközi kapcsolatrendszere megszilárdult, a jövő tekintetében valószínűleg továbbra is (újra

és újra) dilemma elé kerül majd. Ha a magyarországi környezet átalakulásával párhuzamosan megtartja a színvonalát, egyre inkább elit rendezvényt válik. Egy olyan belső-budapesti biennálé, amelynek – minden erre irányuló körtágítási kísérlet ellenére (lásd például most Horváth Gideon interjút⁴ vagy

Vészfrekvenciák, kiállítási enteriőr, Jeneses Ádám – Kophelyi Dániel – Krasz Ádám: *APO-WIND*, 2025, vegyes technikájú installáció, Bakáts Bunker, fotó: Biró Dávid © OFF-Biennále Budapest Archívum / HUNGART © 2025

Horváth Gideon: *A legveszélyesebb ember*, 2025, részlet az installációból, porcelánszobrok, fémpadok, interjúkötetek, Merlin, fotó: Bíró Dávid © OFF-Biennále Budapest Archivum / HUNGART © 2025

a Bura Galéria kiállítását) – egyre kevesebb köze lesz a másik Magyarországhoz. (Mindez jól láthatóvá vált a Kálvária téren, azokban az időszakokban, amikor a Recetas Urbanas csoport által létrehozott kültéri installációban nem rendeztek eseményeket, és a házikók vagy üresen álltak, vagy éppen megteltek a hely nem rendeltetészerű használóival.) Az elit pedig, ha nem történik mélyreható politikai, és ezzel kulturális fordulat, egyre inkább önmagába záródik és szűkebb lesz. Ha az események felé tolódó hangsúlyt

is figyelembe vesszük, akkor az OFF-ot így az oázis és a sziget hasonlatát kifordítva akár a vándorszínészek párhuzamával is lehetne jellemezni: megérkeznek, elcsodálkozunk az előadásukon, továbbállnak, várjuk, hogy újra jöjjenek. A nagy kérdés, hogy mely ponton válik a megértés hiányának növekedésével egyidejűleg szükségszerűvé az állandó intézménnyé válás, a folytonos működés. És ha szükségszerű lesz, kinek lesz még erre pénze és főképp energiája? Ha az OFF (vagy végre a Budapest Galéria) nagyobb

és állandó teret kapna, hogyan lehetne például a mostanihoz hasonlóan színvonalas nemzetközi programmal megtölteni a Merlin kiállítóterét? És mi történik, ha belátható időn belül mégis beáll a fordulat? Pont annyi idő van a következő OFF-ig, hogy mindez eldőljön.

[1] OFF-Biennále, több helyszín, Budapest, 2025. május 8. – június 15. [2] Lásd Bíró Kata – Gyüre Anna: Szőnyeg alá söprés helyett mitológikus égbe emelés. Beszélgetés Rachel Fallon és Alice Maher ír művészekkel *A térkép (The Map)* című munkájuk kapcsán. In: *Artmagazin Online*, 2025. május 14. [3] Lásd Bodnár Kriszta: „...a kamera számomra biztonságot ad. Ha azon keresztül nézed a világot, akkor minden kevésbé ijesztő...” In: *Artmagazin Online*, 2025. május 28. [4] Lásd Fráter Veronika: „Ez nem rólam szól” In: *Artmagazin Online*, 2025. június 11.

